

llengües que s'usen al context acadèmic i posa de manifest que l'anglès ha entrat amb força a les aules catalanes. A continuació, Trenchs fa una síntesi de les recomanacions que s'han fet des de les institucions europees pel que fa al multilingüisme, i de les iniciatives com ara el programa ERASMUS. Per acabar, l'autora introdueix les actuacions i polítiques que han beneficiat el multilingüisme en el sistema universitari català i ho exemplifica de forma excel·lent i precisa, amb l'ajut de gràfics, amb el cas de la UPF.

El volum conclou amb el text de la conferència de F. Xavier Vila, professor de la Universitat de Barcelona i director del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC) de la mateixa universitat. En aquest article, que porta per títol «Llengües, internacionalització i excel·lència a l'ensenyament superior: alguns models europeus per a les universitats catalanes», Vila exposa com l'ús de l'anglès en el terreny acadèmic ha crescut cada vegada més i es pregunta quin en pot arribar a ser l'abast i fins a quin punt pot traduir-se en un problema. L'autor analitza escrupolosament la internacionalització que han seguit tres prestigioses institucions europees de llengua mitjana: la Karolinska Institutet, ubicada a Suècia, la Universitat de Lovaina, situada a Bèlgica i la Universitat d'Amsterdam, a Holanda. A continuació, Vila descriu detalladament els models lingüístics instaurats a les universitats catalanes, tant pel que fa als graus, als màsters, com a les tesis doctorals i els compara amb els models europeus descrits anteriorment. Distingeix dos models de política lingüística entre les diferents universitats catalanes: el model UPF, que promou l'ús de l'anglès, i el de la resta d'universitats, que opten per l'ús del català com a llengua principal. L'àmplia quantitat de dades que aporta l'autor, sens dubte, fa aflorar el debat, i fins i tot la preocupació sobre el dany que la forta inclusió de l'anglès pot generar en una llengua minoritzada com el català.

En definitiva, en les *Actes de la II Jornada de la Càtedra Pompeu Fabra: El multilingüisme en blanc i negre* podem obtenir una visió aprofundida del concepte de *multilingüisme*, i de les diferents imprecisions que se'n deriven. A més, ens aporta una descripció excel·lent de les pràctiques sobre multilingüisme que estan instaurades en les universitats de Catalunya i, també, a la resta d'Europa. El tema és complex i cal no perdre de vista la importància de tenir en compte les necessitats de totes les llengües que conviuen en un mateix context, en aquest cas, l'acadèmic.

Laia VIDAL SABANÉS
Universitat Pompeu Fabra

AGUILÓ, Cosme / MESTRE, Antoni (2017): *Atlas ornitològic de les Illes Balears*. Barcelona / Palma: Institut d'Estudis Catalans / Institut d'Estudis Baleàrics, 468 p.

Els autors, l'un lingüista l'altre ornitòleg, iniciaren el periple que ha finalitzat en aquesta magnífica obra al final de la dècada dels vuitanta del segle passat, amb la idea de fer una recerca local modesta. Al 2005 els autors publicaren a l'*Anuari ornitològic de les Illes Balears* (vol. 20, p. 1-9) un article sobre els objectius i la metodologia de l'*Atlas ornitològic de les Illes Balears (AOIB)*, desplegament ambiciós d'aquella intenció primera, i ens hi explicaven el naixement del projecte: un recull de noms d'ocells a Santanyí, d'on són tots dos autors, que després s'amplià a totes les Illes Balears. L'article donava a conèixer la intenció de recollir directament tots els noms baleàrics dels ocells i mostrava la cura extrema en la selecció dels informants, amb anècdotes molt il·lustratives dels entrebancs, com també dels dispositius, de vegades ben enginyosos, que calgué utilitzar per a poder localitzar els millors coneixedors de les aus locals. Aquell esbós metodològic el tornem a trobar, ara desplegat i amb la feina acabada, a la introducció de l'atles que ressenyem, que esmentarem amb les inicials *AOIB*. La metodologia s'hi exposa després d'un breu pròleg de Joan Veny, on destaca algunes de les descobertes que aporta i lloa especialment l'«avanç espectacular en l'anàlisi etimològica», i rebla dient que «no s'havia fet fins ara un recull d'aquestes característiques, [...] que ofereix una frondosa, completa, exhaustiva nòmina dels noms d'ocells de totes les Balears, molts del quals desconeguts fins ara» (p. 12). La introducció a l'obra és un resum metodològic molt clar, amb els resultats generals que s'han obtingut (p. 36-42) tenint

en compte les diferents illes. S'han cartografiat 148 espècies i 2 subespècies, on apareixen un total de 1.903 noms diferents, i una taula molt interessant és la de les afinitats interinsulars, on es destaquen la personalitat de cada illa i les concurrències amb les altres, en unes combinacions una mica imprevisibles per a un observador ingenu: no és estranya l'associació de Mallorca i Menorca enfront de les Pitiüses, però és més inesperat trobar tantes afinitats entre les illes menors enfront de Mallorca.

Hi han intervingut 651 informants, 21 dels quals són dones, de 126 nuclis de població. Un recull de dades impressionant en relació amb la dimensió de l'espai geogràfic. En una taula (p. 23-35) es fan conèixer, després de la localitat, els noms complets dels entrevistats, els malnoms (només n'hi ha dos que no en tinguin) i l'any de naixença, seguida de l'edat en què es va fer l'enquesta. És difícil trobar una teranyina tan espessa d'informadors en obres dialectològiques. Les entrevistes es fan amb il·lustracions d'obres ornitològiques solvents i començant pels casos més fàcils d'identificar, per tal de crear una confiança que potser es perdria ja al principi amb els ocells més poc coneguts. Els homes tenen una representació molt més gran que les dones, en lògica concordança amb el fet que els caçadors, generalment homes, coneixen més que ningú els animals salvatges, molts dels quals són objectius de l'activitat cinegètica. La cartografia es planteja amb un mapa per a cada espècie i, si cal, dos o tres, sempre amb comentaris. És aquest un cas excel·lent d'aplicació de la metodologia més novedosa de la cartografia lingüística, que segueix els exemples dels atlas lingüístics romànics interpretatius, per exemple l'*Atlas Linguistique Roman (ALiR)* pel que fa al desenvolupament de la interpretació de les dades cartografiades amb textos explicatius, mètode que Joan Veny ha aplicat en el *Petit atlas del domini català*, que es publica des del 2009. Per una banda, la cartografia es presenta amb símbols que abracen categories que poden tenir petites variacions no significatives (formes geomètriques i colors, triats amb intenció de relacionar les variants les unes amb les altres, que ajuden ja en un primer cop d'ull a interpretar un mapa) i, per una altra, els mapes van acompanyats de textos explicatius que donen breument les explicacions motivacionals, etimològiques, sociològiques, culturals, etc. dels mots i de la distribució geogràfica de la variació lingüística.

Informació lingüística interpretada, sobretot, però també de retruc informació ornitològica. Per al cas de l'*Oenanthe oenanthe* el mapa presenta moltes respostes a les Pitiüses i al sud de Mallorca, escasses al nord de l'illa gran i cap a Menorca, fet que es correlaciona amb la distribució territorial de l'ocell. També es dedueix informació ornitonímica en l'acumulació de respostes per a *Monticola saxatilis* a la Serra de Tramuntana mentre que al Pla i a la resta de Mallorca no n'hi ha: en observar aquesta distribució veiem que es tracta d'un ocell de muntanya (Joaquim Maluquer, 1981, *Els ocells de les terres catalanes*, Barcelona, Barcino, p. 81-82, la recull amb el nom de *merla roquera* i comenta que es troba sobretot en ple Pirineu), cosa que va d'acord amb els determinants *tord de roca* o *tord roquer* recollits a Esporles. És present només a Mallorca, mentre que a les altres illes no es troba cap ornitònim d'aquest ocell, perquè no tenen muntanyes altes.

L'*AOIB* ofereix una fotografia acompanyant cada mapa; la imatge és essencial per a entendre moltes de les motivacions dels noms. Quan és clarament convenient per les diferències de noms que generen les diferències entre el mascle i la femella o l'adult i el poll es presenten mapes també així diferenciats. Que els noms populars de vegades són diferents per a un sexe o l'altre ho veiem en el *Sylvia melanocephala* (mapes 127 i 128) i el *Sylvia atricapilla* (mapes 129 i 130), els mascles dels quals tenen el cap negre i les femelles no, i això els fa molt diferents tot essent de la mateixa espècie, i així el tret *negre* apareix en tots els ornitònims del mascle mentre que en els que es recullen per a la femella, *negre* apareix molt poques vegades per al primer ocell i en cap cas per al segon.

La col·laboració entre l'ornitòleg i el lingüista té no només un valor inqüestionable per a la fiabilitat del reconeixement de l'animal que es descriu sinó que també es mostra d'evident relleu quan es troben noms diferents per a l'au segons les èpoques de l'any, a causa dels canvis de ploma. Així l'estornell a la primavera fa la muda prenupcial consistent en un plomatge més llustrós i irisat i això té com a conseqüència que es denomini de maneres diferents, com si es tractés d'aus diferents: a Eivissa, per exemple, el *tornell* passa a ser el *tornell bouer* a l'estiu, qüestió que mereix també mapes diferents (mapes 146 i 147). De vegades hi ha noms particulars també per a animals encara no adults, com en el cas de la rica variació per al poll de la perdiu, amb vuit formes: *perdigalla*, *perdigó*, *perdigot*, *perdiueta*, etc.

També és d'interès ornitològic el fet que el *DCVB* enregistri un nom en una de les illes i en l'obra d'Aguiló i Mestre no aparegui: el nom ha desaparegut amb la reculada de la població de l'au, cosa que passa amb *gall faver*, que és mallorquí i eivissenc per al *DCVB*, però només apareix a Mallorca en l'*AOIB*, on llegim que aquesta au «va arribar a desaparèixer de la fauna insular a principis del segle XX».

És impressionant l'enorme diversitat dels noms d'algunes aus, com els de la *Fratercula arctica* (mapa 76), amb motivacions lèxiques que van des de les comparacions més imaginatives, com el *cadaf de la sínia*, el *grill de taronja*, el *soldat* i el *frare* (nom molt general en la Romània per a aquesta espècie) fins a denominacions relacionades amb detalls de l'anatomia, com *nassot*, o d'altres com *gallet de mar* o *gallet de Sant Pere*. La popular *Motacilla alba* (al continent sovint anomenada *cuereta blanca* o *pastoreta*) té a les Illes 55 noms diferents; el *Turdus iliacus*, 56, la major part un sintagma amb *tord* i un determinant. En l'extrem oposat trobem mapes amb dues úniques dades (*Ficedula hypoleuca*, mapa 134) o fins amb una única informació: *blauet* a ses Salines per a la *Luscinia svecica*. En aquests casos de tan poca informació els autors reforcen la fiabilitat de la dada acudint al suport d'altres informacions. Per exemple, la Romània pròpera proporciona suport a una interpretació arriscada: per a *riblanca* (mapa 134) s'indica que possiblement prové de **rimablanca*, en al·lusió a una ratlla blanquinosa que té a cada ala i que es veu molt bé quan vola, i en efecte aquesta motivació es troba també en els noms peninsulars d'*aleta blanca* (Osca) i *aliblanquillo* (Jaén), que acut en suport de la proposta d'interpretació.

Un camp semàntic com el dels ocells és terreny adobat per a la polisèmia, com passa també per a altres noms naturals com els de les plantes i els peixos. L'*AOIB* recull el cas de *moixeta* (motivat pel miol del gat, *moix* a les Illes, amb el qual s'assembla el crit de l'ocell), nom que es pot assignar a quatre espècies diferents de "mussols" (mapa 85). En contrast, una espècie força característica com l'oriol arriba a desplegar-se en 13 tipus lèxics diferents: des de *cirerer* a *tord groc* passant per *menjafigues*, *primavera* i *teulat cirer*, per consignar-ne només uns quants. Varietat lèxica que impressiona tant com el cas de la gran varietat fonètica que desplega el *capsigrany*, un polimorfisme amb vint-i-vuit solucions on entren en joc la palatalització i l'assimilació en totes les seves possibilitats imaginables: *capseregai*, *capsiguerany*, *capxerigall*, *capxirigan*, etc. (mapa 139). És atractiu també observar com en alguns casos on es donen determinades condicions (estructura fonètica simple, ocell molt conegut) la variació és pràcticament nul·la: per al *corb* només discrepa el cas de Fornells, on s'aglutina l'article, amb el nom *escorb* (mapa 144).

L'aportació de noms no registrats ni al *DCVB*, ni al *DECat*, ni al *TERMCAT* és notable. No n'hem fet un elenc exhaustiu, només en volem esmentar una petita mostra. És una novetat *gualdra* per a la guatlla, *sop* per al mussol a Eivissa. Vegem alguns casos de significats ben coneguts però aplicats a significats inesperats: *perdigot* (Eivissa) per al poll de la perdiu, *fredolec* (Formentera) i *gavatx roig* (Eivissa) per al ropit o pit-roig, *pardal cirer* i *teulat cirer* (Eivissa) per al rossinyol. No sembla del tot inadequat en una recensió indicar que es gaudeix de la sorprenent bellesa fònica i motivacional en alguns dels mots no enregistrats ni al *DCVB* ni al *DECat*: *sitirrani* (< sit de terra), *esplugafrígoles* («bequeja farigoles»), *gambosí* (de misteriós origen), tots tres sinònims de l'*Anthus pratensis*, *siulabou* (derivat de «s'ui de bou» 'ull de bou'). De vegades l'*AOIB* aporta la identificació de l'espècie quan els diccionaris els presenten amb imprecisió: la *bocassa* del *DCVB*, acc. 3, amb una definició basada en trets de l'animal però sense precisar de quin es parla exactament (accepció no recollida al *DECat*) ara sabem que és l'*enganyapastors*. Un altre cas és l'«ocell marí, molt semblant a la gavina, però de color més fosc, gairebé negre (Eiv.)» que tenim al *DCVB* sota la veu *feliu*, ac. 3: és l'individu jove de l'espècie *Larus michaellis* o *Laurus audouinni*, dues menes de gavines i amb això s'explica millor la creació lingüística popular perquè és més versemblant que s'atribueixin noms de persona a un ocell quan és jove (és quan es poden domesticar, ens diu el *DCVB*). I en el mateix mapa la variant *jordi* ens fa pensar que aquest *feliu* vingui també del nom de persona i no pas d'una onomatopeia com «*f-liu* imitant aproximadament un xisclet agut de l'ocell petit» (Coromines a *DECat*, III: 937b39-41, quan recull el significat 'gavina jove' per a *feliu*). L'ocell jove fa aquesta mena de so, en efecte, però que se li apliqui un nom de persona ho reforça el fet que tenim a Eivissa l'ornitònim *paio*. Potser tots dos motius conflueixen en el mateix resultat.

La imprecisió del *DCVB* per a *verola*, on és un «ocell verdós o rogenic, que menja cucs i fa el niu en terra (Llucmajor, Felanitx, etc.)» es resol amb la identificació precisa que aporta l'*AOIB* (mapa 95): es tracta de l'*Anthus campestris*, una espècie concreta d'aloia; precisió en la identificació que ve acompanyada d'una esmena etimològica, perquè cal relacionar *verola* no pas amb *variola* 'variat' sinó amb *alova*, que remet al llatí *ALAUDA*, el nom mateix de l'ocell, au a la qual no s'adiu l'adjectiu *virolat*, perquè mostra un color bastant uniforme.

Els autors operen amb la mirada àmplia en comentar els noms de motivació misteriosa, per exemple per a l'*enganyapastors* troben múltiples sinònims locals dels qual és difícil donar-ne explicació i llavors suggereixen relacionar *capxibot* amb el fr. *bo-volant* que conté també aquest component «bo/bot» que es pot relacionar amb un antic *bot/boit* 'gripau', element que torna a aparèixer en el portuguès *noitibó*. Sens dubte és molt suggestiu i fins imprescindible d'acudir al món romànic per entendre tant l'etimologia com la motivació, com també és imprescindible escorcollar en les formes i els colors de les aus i en els seus hàbits.

La recerca de la motivació és un objectiu perseguit amb tossuderia, que cal agrair des del punt de vista de l'explicació del lèxic (i també perquè tenim la impressió que és un aspecte poc atès en la lingüística, potser perquè requereix uns coneixements que els lingüistes com a tals no tenen, com és el coneixement detallat de la natura i de l'etologia). No hi ha altra manera de trobar el sentit del mot sintagmàtic *sa por* de s'Albufera que acudir a l'etologia de la *Botaurus stellaris*: «el reclam que emeten els mascles, una mena de so que, segons les guies d'aucells, és similar al produït quan es bufa dins una ampolla buida i que és audible a distàncies de més de cinc quilòmetres» (p. 96). I la motivació es comenta amb els dubtes lògics (com és d'agrair que els dubtes i les intuïcions no certificades es presentin com a tals, lluny d'una seguretat inexistent!). Aprofitem l'avinentsa de comentar el cas de *peugirat* per al petit ànec a ses Salines, un cas únic en relació amb les altres denominacions, que desvetlla l'afany explicatiu amb aquesta proposta: «tal vegada té l'origen en l'observació de les petjades que deixa sobre el fang». Es podrà llegir que també a aquest ànec (*Podiceps nigricollis*) se l'anomena *peugirat* a ses Salines. El lector es pregunta si no podria ser que es referís a la manera de caminar, que pot semblar la del que ho fa amb els peus girats i doncs d'una manera matussera i poc esvelta, com ho suggereixen les descripcions de les guies ornitològiques, que indiquen que té les potes molt endarrerides. Els autors manifesten dubtes en la motivació de *cagabarques* (*Actitis hypoleucos*, a Fornells, mapa 69) «ja que no es té constància que freqüenti les cobertes de les embarcacions». En un sol cas no s'acaba d'entendre la motivació proposada: per al *pedaçot* (*Scolopax rusticola*, a Maó, mapa 67), una becassa anomenada en general *cega* a les Illes, es diu que «ho diuen a les primeres que arriben a les contrades illenques, les quals encara no han tingut topades amb els caçadors i fugen de manera més lenta». Quina és la relació entre un pedaç i el fugir lentament? Es podria suggerir com a alternativa una associació visual entre pedaç i les taques blanques d'aquest ocell.

L'*AOIB* esmena etimologies errònies dels grans diccionaris: *cuer* (l'ànec *Anas clypeata*, que té com a tret morfològic distintiu el bec en forma de cullera) no és derivat de *cua* o *coa*, com diu *DCVB*, sinó de *cullera*. Però en canvi no veiem encertat en referència a *xixell* o *sixell* (*Columba oenas*) el comentari etimològic: «Ens preguntam si pot tractar-se d'un reflex de *SAXUM* 'penyal' [...]» (p. 198); passa per alt les raons, que ens semblen convincents i raonades, que aporta Coromines per a descartar aquesta etimologia (de Meyer-Lübke) i pensar que més aviat ha de venir, com ja deia el *DCVB*, de l'occità *sais* 'gris'. Per al misteriós *gambosí* (*Anthus pratensis*), que ja hem esmentat, els autors ens diuen que és «d'origen desconegut i segurament relacionat amb bromes a gent ingènua (anar a caçar gambosins)», explicació que resulta una mica opaca; es pot proposar de cercar la motivació en el color de les potes, taronja o roig, ja que bé podria ser una composició de «gamba+ros i un sufix diminutiu», formació paral·lela a *cama-roja*, una motivació ben transparent per a la perdiu a les Illes, o els *cama-roja* i *gamba roja* continentals per a aus que tenen les potes, en aquests marcadament llargues (gènere *Tringa*), de color roig o taronja. Per a altres casos és ben interessant constatar que la motivació pot ser retrobada en moltes llengües europees: *saltabardissa*, diuen els autors, té mots similars, amb el component a l'equivalent de *bardissa* en francès, alemany, anglès, neerlandès. Constatem, doncs, que en la creació lèxica les motiva-

cions poden ser molt generals però també molt locals. Aquest és el cas de *capcingle*, per a un ocell que, essent el seu hàbitat els llocs elevats com els cims de la Serra de Tramuntana de Mallorca, el nom només s'ha trobat a Ferreries, assignat a un ocell vist al Toro de Menorca.

De vegades els autors opten pel silenci davant de motivacions amb cert misteri, com en el cas dels determinants de *pardal cirer*, *teulat cirer*, *teulat cirerer* i *pardal cirero* per al rossinyol. En d'altres casos es constata que es desconeix l'origen d'un mot, com en el de l'ànec denominat *rabassot* a Menorca (*Aythya ferina*), o el de *xifla* per a l'ocell cantaire més sovint anomenat rossinyol amb un determinant (*Cettia cetti*, no es pot proposar d'associar-ho al xiulet que fa quan canta?). En contrast s'afirma sense dubtes que la motivació en els múltiples noms del *sebel-lí*, *xibel-lí*, etc. és el cant de l'ocell (Joan Veny n'ha fet un estudi conclouent, que supera les propostes anteriors, cosa que apareix al nostre *AOIB*). Ens quedem desitjosos de saber com interpretar *mongetí* (mapa 132 i 135), un reietó amb una franja groga o taronja al cap, o *guixeta* (mapa 135, *guixa* al *DCVB*). Però d'altres cops els autors ens proposen suggeridores respostes, entre les quals entra la ironia: *cap de bou* i *unquia* (mesura antiga equivalent a 876 grams que designa un ocell que en pesa 5 o 6, mapa 132) per a un ocell molt menut.

Els autors indiquen camins per a la recerca dels orígens dels mots, proposant possibles motius o simplement mostrant una desconeixença estimulante per a les recerques que hauran de venir. «En es Castell, *culet* (*Puffinus mauretanicus*) és un nom de motivació desconeguda» (p. 86); «desconeixem la motivació de *mare americana* (*Hydrobates pelagicus*), recollit a Corona» (p. 88); «al nord d'Eivissa i a Formentera, *boix* (*Morus bassanus*) té una forta presència, però no sabem el motiu d'aquesta designació» (p. 90). De vegades el silenci ens indica el desconeixement de la motivació (per al menorquí *espol-samates* de la *Circus aeruginosus*, els autors no insinuen res, però és un nom que genera suggeriments, que podria apuntar al batre d'ales defensiu dels polls abans de volar des dels nius entre els canyissars o al vol ras en què s'alterna el batre de les ales amb el planejament, com ens comenten les fonts ornitològiques). Per a l'estudi de la motivació dels ornitònims és clar que els d'altres llengües tenen un cert re- lleu; així és pertinent saber que el compost *aucellet de mal temps*, només localitzat a Estellencs, és paral- lel, com es diu en els nostres atles, a l'*ocell de tempesta* del català continental i al *Sturmschwalbe* de l'alemany. Potser haguera valgut la pena d'esmenar que també el francès té el nom *océanite tempête*, cosa que projecta aquesta motivació a un àmbit europeu força ampli.

En morfologia nominal hi ha aportacions d'interès històric com la conservació del significat 'petit' del sufix *-ot* sense connotació despectiva (*perdigot* no és el mascle de la perdiu sinó el poll), un sufix que amb el mateix significat trobem en rossellonès i en occità. Segurament també cal entendre que hi ha un diminutiu en *garsalot* (mapa 32), que apareix com a variant dels noms de l'*Egretta garzetta*, en general ocell amb noms diminutius (*garseta*, etc.), i doncs no és una sorpresa (com insinuen els autors) sinó un derivat amb el mateix significat que els altres, segons el nostre parer.

La fonètica és l'explicació de la cadena de variants que van de *falcilla* a *falzia* i després a *valzia* i finalment a un *balzia* per al popular *Apus apus*: iodització, sonorització de la *f-* inicial i bilabialització, un bell exemple de canvis fonètics encadenats que s'expliquen per tendències generals de la llengua i posen en el mapa el moviment en el temps. Un altre bell exemple dels múltiples canvis fonètics que afecten els noms populars el formen els descendents d'*Hirundo*: *eronella*, *enorella* (metàtesi), *enonella* (assimilació), *nonella* i *norella* (afèresi), *orenyella* (assimilació de la nasal a la palatal), *ronella* (rotacisme per interpretació de consonant inicial del sintagma *una oronella* > *una ronella*), etc. Entre la fonètica i la semàntica hi ha els casos d'homonimització formal com el curiós de *tord xueta*, que és una deformació de *tord celleta* (la cella marcada de l'ocell origina molts dels noms: *tord cellard*, *tord cellat*, etc.).

L'*AOIB* s'interessa també per les concomitàncies amb altres parlars catalans, per exemple entre el parlar de s'Albufera d'Alcúdia i el de l'Albufera valenciana, ben explicables pels desplaçaments dels homes: la *picardona* podria ser un valencianisme, i els autors ho sostenen dient que el fet que apareguin en «àrees d'arrossals fa pensar en desplaçaments humans d'un punt cap a l'altre (de l'albufera valenciana a la mallorquina), quasi amb tota seguretat del continent cap a l'illa» (mapa 52). *Estiuet* s'hi considera un valencianisme (mapa 135). En el mapa dedicat al petit ànec *Tachybaptus ruficollis*, entre les moltes denominacions recollides hi veiem *cabussó*, que apareix per al mateix ocell a l'Alguer.

Els comentaris sovint ens menen a observar la personalitat de cada illa; així per a la *Calonectris diomedea* a Mallorca hi domina *virot*, a Menorca *baldritxa* i a les Pitiüses *boldritxa*, de manera que la illa gran fa un camí diferent de les altres, que van de bracet. Mallorca i Menorca coincideixen en la solució *estornell* mentre que les Pitiüses se'n diferencien amb *tornell* o *tronell*, amb desaglutinació de la primera síl·laba. I potser la mostra més clara que cada illa pot generar un nom particular és el cas del *Pluvialis apricaria*: *xerlot* a Menorca, *fuell* a Mallorca i *martinet* a les Pitiüses, amb les seves variants (mapa 62). Crida l'atenció com el nom del *Larus michahellis* (jove) és *jordi* a Mallorca i *feliu* a Eivissa, divergència segons l'illa en la tria d'un antropònim per al mateix ocell. La personalitat pot ser només fonètica: a Mallorca la *puput* contrasta amb la *peput* dominant a Menorca (amb algun punt també de *puput*) i la *peput* d'Eivissa. Un altre tipus de personalitat de cada illa és com es concreta la denominació del *colom salvatge*: aquesta forma és comuna pertot, però cada illa té a més un sinònim particular, també freqüent, reflex d'una motivació lingüística diferent: a Mallorca *colom de penya* o *colom de roca*, a Menorca *colom del camp* o *colom esquiu* i a Eivissa *colom bord*. L'amable i poètica merla té també la seva personalitat ornitònica segons les illes: a Mallorca pertot és *mèrlera*, nom que també apareix a Eivissa; Menorca es diferencia de totes les altres illes amb el seu general *tord negre*, que també apareix a les Pitiüses, i Eivissa resulta ser l'illa més violada, en contrast amb la uniformitat de les altres.

L'*AOIB* amplia en gran manera la informació dels diccionaris de gran contingut en llengua popular i dialectal, com el *DCVB*. Els autors del nostre atlas diuen que «no és identificable, a partir de la descripció, l'espècie descrita sota el nom de *brusac* pel *DCVB*» (mapa 124), cosa que sí fa l'*AOIB*: es tracta de la *Cisticola juncidis*. El mateix diccionari consigna que *peput* és només eivissenc, però l'*AOIB* ens informa que aquesta variant és també molt estesa a Menorca. Rectifica algun detall etimològic, *terreola* no ve directament del llatí (com diu *DCVB*) sinó que es tracta d'una síncopa de *terrorola*, ocell que sempre s'anomena amb un diminutiu, motivat per la seva mida reduïda. També es proposa una etimologia diferent i més convincent que la del *DCVB* per a *busqueret*, que no està relacionat amb *busca*, sinó amb *bosc* «amb tancament vocàlic pel contacte amb la bilabial» diuen els autors (mapa 124). No remeten a l'intent interpretatiu del *DECat*, s.v. *busca*, on Coromines recull *busquereta* (*busqueret* no apareix) i diu que «es deu explicar per les busquetes que va collint per al niu». Tot debatut cal donar la raó a Aguiló i a Mestre, explicació molt coherent per a un ocell que té *Sylviidae* com a nom de família.

L'*AOIB* rectifica algun nom d'ocell d'obres canòniques d'ornitologia, com la de Maluquer que ja hem esmentat que dona *juia* quan de fet a les Illes es diu *juia*, un canvi de la posició de l'accent i de la síl·labació ja conegut en altres exemples. Amb tot, potser caldria donar un marge de confiança a Maluquer, una obra de 1987, i per a la qual ves a saber si no va recollir la forma antiga en parlants d'una generació ja traspassada (per al cas paral·lel *cuina* > *cuina* el *DCVB*, d'inicis del segle xx, testimonia que la forma *cuina* encara es conservava la nord-oest i al valencià, no fóra estrany que també *juia* s'hagués dit fins no fa gaire) o, el més probable, que tragués la informació d'obres d'altri de la primera meitat del segle xx.

La transcripció fonètica, malgrat que es dona al final, a les pàgines 389-463, no impedeix que els comentaris fonètics apareguin molt sovint en els mapes. Per al *voltor* el comentari fonètic (i el cas ho mereix, amb la dissimilació *veltor*, la bilabialització *boltor* i *beltor*) és molt complet; per al *falcó* també es comenta el tret fonètic de la labialització en la variant *folcò*.

Els casos de noms recollits en una sola població, quan morfològicament són distants de tots els altres, aixequen sempre la sospita que es tracti d'un error de recollida, una confusió de l'informador, etc.; per això té molt de valor el suport de tal dada única en altres referents i els autors actuen amb aquesta cura metodològica per exemple quan amb *corberà* (corb marí, *Phalacrocorax aristotelis*) es diu que «seria d'autenticitat dubtosa si no sabéssim que a sa Colònia de Sant Jordi hi ha una illa dita na Corberana, el nom de la qual forçosament ha de ser motivat per l'antiga presència de corbs marins en els seus rocams» (p. 94)

No hi manquen els apunts sociolingüístics. «La interferència lingüística en el seu conjunt és ínfima» constaten els autors (p. 37) i la cartografia dels pocs castellanismes que han aparegut permet veure com penetren a partir dels ports principals, com en el cas de *tórtola* (mapa 80), tant a Eivissa com a

Menorca. A Mallorca, enfront de les altres illes, la presència massiva d'algun castellanisme, com el cas de *gaviota*, es pot correlacionar fàcilment amb la presència d'immigració de parla castellana, amb la cultura de superestat en llengua espanyola, amb el negoci del turisme en què hi predomina també l'espanyol, en un ocell tan aprofitat com a reclam comercial. Unes taques lingüístiques de llengua forana, per bé que sovint acompanyades del nom genuí, que perviu amb fortalesa.

Finalment cal dir que és del tot encertat destinar un mapa al *niu* (mapa 171), atenent que significa 'ocell petit' en bona part de Mallorca, canvi que ha originat la necessitat d'assignar un altre terme al concepte 'niu', amb la solució *nieró*, un joc de desplaçaments ben original de Mallorca.

Els resultats són excel·lents i innovadors en una mesura notable, la presentació gràfica és impecable, tot fruit d'una feina llarga, acurada, sistemàtica i autoexigent. Celebrem l'aparició d'aquest llibre i en felicitem els autors i els editors. Les sigles *AOIB* figuraran a partir d'ara entre les imprescindibles obres de dialectologia romànica i d'ornitologia general.

Xavier LUNA-BATLLE

ARCHER, Robert (ed.) (2017): Ausiàs March. *Dictats. Obra completa*. Madrid: Cátedra, 1.138 p. (Letras Hispánicas, 788)

La primera salutació, que sigui per a l'editorial Cátedra, per haver encetat amb Ausiàs March les edicions bilingües d'obres hispàniques originàriament no escrites en llengua.

Quant al llibre —sigui notat també a l'avançada que compta amb més d'un miler de pàgines—, cal començar dient que la introducció s'inicia oportunament amb una referència al famós *Proemi* de Santillana, on el gran poeta castellà lloà el domini de l'art poètica i l'elevació de pensament del gran poeta valencià. L'art de March va ser valorat també per l'editor de 1555, Juan de Resa, que justificà així la publicació «en la honda Castilla» d'un poeta que escrivia en català antic (p. 19). S'hi deixa assentada, doncs, des del començament la petja de March en les lletres hispàniques (p. 15-23) i el seu enaltiment «como máximo poeta español» (p. 21). Així mateix, en l'edició s'assenyalen versos que prendran altres autors, com Garcilaso de la Vega, en préstec (p. 110).

Amb la solvència de qui coneix bé Ausiàs March, l'hispanista Robert Archer ens descriu a continuació el personatge històric dins d'un món en extinció, que apuntava a un altre món, socialment i econòmicament, nou (p. 38-39). Tot seguit, a l'apartat «La cosmovisió de Ausiàs March» es tracta de la imatge de l'univers, de la Bíblia i de la dona, tots tres punts neuràlgics quant al canvi de mentalitat propi d'aquell temps. D'una banda, se'ns hi mostra el recolzament de March al text revelat, així com a la idea d'un Déu encara dur i justicier; d'altra, se'ns fa palesa la seva arrelada misogínia. Els dos darrers punts ens el fan contrastar amb Ramon Llull —més de segle i mig anterior—, el filòsof racionalista que evitava citar l'Esclatadura per tal de no topa amb una altra religió i que, al *Llibre de Contemplació en Déu*, basava la superioritat de la llei cristiana per sobre de les altres a causa de la seva valoració de la dona, donat que se l'igualava a l'home.

Tot just ací es considera normal la influència de Llull, ja que a la biblioteca marquiàna hi havia set títols del gran filòsof mallorquí, i un altre, a la de son pare. Amb tot —a l'apartat relatiu a les fonts, que tracten de l'aspecte literari i el filosòfic—, es reconeix que es fa difícil d'identificar aquesta influència, bé que hi hagi trets que s'observin fàcilment, com ara que tots dos defensin amb contundència que l'amor és afer prioritari i totpoderós.¹

1. Al voltant d'aquest influx, pot interessar remetre a la subtil al·lusió d'Annmaria Compagna en «Llull et la sagesse des troubadours», dins del *Colloque d'Histoire de la Philosophie Médiévale. A partir de Raymond Lulle: la Philosophie des laïcs et l'hybridation des savoirs* que va tenir lloc a París el maig del 2016, publicat a *Mirabilia a Med/Trans* 5 (2017).